

Володимир Ковальчук

ПЕРЕБІЛЬШЕННЯ, ПРИПИСКИ, ЗАМОВЧУВАННЯ (ЯК АВТОРИ ДОКУМЕНТІВ ПРО УПА СПОТВОРЮВАЛИ ЇЇ ІСТРІЮ)

Стаття є спробою узагальнення кількох промовистих випадків спотворення авторами документів ОУН і УПА кількісних та статистичних даних про результати збройних протистоянь з ворожими військово-політичними структурами

Ключові слова: УПА, перебільшення, втрати, фальсифікація, кількість.

Стаття являється попиткою обобщення некоторых красноречивых случаев искажений авторами документов ОУН и УПА количественных и статистических данных о результатах вооруженных противостояний враждебными военно-политическими структурами

Ключевые слова: УПА, преувеличение, потери, фальсификация, количество.

The article is an attempt of generalization of some most eloquent cases of distortions in the documents of OUN and UPA about the results of fight against hostile military-political structures.

Key words: UPA, overstatement, victims, falsification, amount.

Історики-архівісти та археографи, котрі здавна аналізують документи Української повстанської армії, співставляють їхній зміст з відомостями джерел іншого походження (німецьких, польських, радянських), поза сумнівом, нерідко виявляють дані, які видаються сумнівними. Новачки ж, як правило, схильні сліпо довіряти їм, цього не помічають. Відтак, неперевірена інформація, особливо статистична, популяризується і вводить в оману багатьох «непосвячених» у секрети історичної кухні.

Так, досліджуючи повстанські і радянські документи про Гурбівський та інші бої УПА у березні – квітні 1944 р., серйозні неспівпадання між деякими статистичними показниками виявили рівненські дослідники І. Марчук та О. Тищенко. За їхніми спостереженнями, «... командування УПА і вищі офіцери НКВС майже в 10 разів завищували втрати суперника під час боїв» [2, с. 66].

© Володимир Ковальчук, 2010

Тому, хто вирішить узагальнити результати збройних сутичок між УПА та військово-політичними чинниками, ворожими щодо неї, потрібно пам'ятати: бандерівські документи про це часто мали пропагандистську спрямованість і були виконавчими (звіти, «інформації», «відомості з терену», хроніки та ін.). Природньо, що умовний політичний інструктор певного відділу УПА, на плечі якого покладалася обов'язок звітувати, за вдалих обставин завищував дані про кількість ворожих втрат і/або занижував власні (така вже природа людської натури – вислужитися, скласти позитивне уявлення про себе у керманців, зверхників). Спотворених даних про бої достатньо і в періодичних повстанських часописах.

Відтак, важливо вказати на найбільш очевидні «ляпсуси» у звітній статистиці УПА та періодиці, які вдалося виявити під час архівної евристики й вивчення археографічних збірників.

«Рекордсменом» у нашому рейтингу завищення співвідношення втрат сторін є наслідки нападу сотні «Трембіти» на 300 німців, які їхали залізницею «у високогірному місці» (Галичина?). Загибло понад 200 осіб, «кілька десятків» було поранено, а повстанці не понесли жодних втрат [3, арк. 99].

Цікаві результати бою у Хрінницькому лісі між відділом к-ра «Ломоноса» і «більшовиками», який відбувся у листопаді 1944 р. Якщо вірити документу, загинули 1 український повстанець і майже 50 «ворогів» [1, с. 559].

Є документи УПА, де різниця втрат у збройних сутичках сягає 1:43 чи 1:40. Так, 26 квітня 1944 р. у бою між куренем «Дубового» і військами НКВС, що тривав 10 годин у Ленчині Березненського району на Рівненщині, жертв УПА було 7 чол., а радянські втрати склали понад 300 осіб [1, с. 643]. Через рік, 28 квітня, поблизу містечка Радехів підвідділи УПА «Вірного» і «Гліба» (тобто – не більше 60–70 осіб) дали бій 4-м тисячам «більшовиків», які мали на озброєнні гранатомети. Під час сьомого наступу останніх кулеметник «Гірка» і його амуніційний «Цимбрика» стали співати пісню «Так лента за лентою набої подавай...», її стрільці підхопили і завдяки цьому прорвали вороже оточення у східному напрямі [4, арк. 121]. Чи таке реально?

Якщо вірити звітам, були бої, у яких на 1 упівську жертву падало 35 – 25 чоловік. 3 травня 1945 р. вдалий напад здійснив повстанський відділ «Холодноярці» на радянські міліцію та колгосп у с. Куряни Бережанського району. Полягло 35 «сталінських» вислужників, а упівці обійшлися без жертв [4, арк. 173]. Оком не моргнувши, невідомий автор, інформуючи про результати сутички між куренем

«Кори» і військами НКВС, яка сталася у с. Ленчин Березненського району 25 квітня, зазначив, що з боку УПА полягло 4 особи, а «НКВД-истів» загинуло понад 100. [1, с. 643].

Уже не дивують пропорції 1:13, 1:10, 1:8, які, поза сумнівом, є перебільшенням також. Втрати сотні «Верховинців» у бою з «більшовиками» біля с. Брюховичі на Перемишлянщині склали 2 чол., тоді як загинуло 26 ворогів (2 квітня 1945 р.) [4, арк. 127]. Як так може бути, щоб у бою під Михалином у травні 1944 р. з'єднання УПА «Донбас» втратило 35 убитих і 20 поранених, тоді як «більшовики» – близько 300 [1, с. 468]? Командир військового штабу групи УПА «Заграва» «Дмитро Дмитречко» у листі до С. Янишевського («Далекий») від 16 травня 1944 р. навів безперечно сфальсифіковані дані про кількість втрат у бою між відділами УПА (сотня «Ярка», дві сотні «Кузьми», підстаршинська школа) та «більшовиками». Він стався 14 травня у лісовому масиві між річкою Горинь, залізницею Антонівка–Сарни і Сарни–Малинськ. Втрати УПА – 8 чол. Втрати ворога: 83 чол. [1, с. 600]. Вражає також різниця відповідних показників і внаслідок бою з неназваним «ворогом» відділів УПА «Довбенка» і «Шума» – 82 проти 12-и. Згадана сутичка сталася у ніч з 1 на 2 травня 1944 р. у лісі біля с. Яцкевичі, поряд з переправою через річку Случ [1, с. 542-543].

Таким чином, потрібно дуже обережно ставитися до кількісних даних, які трапляються як в документах ОУН і УПА, так і в радянських джерелах. В ідеалі потрібно певну інформацію про ту чи іншу подію співставляти з джерелами іншого походження, а вірити дослівно якомусь одному документові, навіть найповажнішому, не варто.

Джерела та література:

1. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та запілля. 1944 – 1946. Документи і матеріали / Сохань П., Потічний П. (співгол.), Вовк О., Кокін С. (упоряд.). – Київ; Торонто, 2006. – 1448 с. – Серія «Літопис УПА. Нова серія». – Т. 8.
2. Марчук І., Тищенко О. Гурби, квітень 1944-го / І. Марчук, О. Тищенко. – Рівне, 2007. – 200 с.
3. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ). – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 61.
4. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 66.